

Dr. S Nagy László
Vasdiplomás erdőmérnök,
1126 **Budapest**, Istenhegyi út 20/b.
Tel. / fax. : 06 - 1 - 212-43-44

**„Ahhoz, hogy megjósoljuk a jövőt
szükségünk van logikára,
de szükségünk van hitre és képzelőerőre,
amely gyakran ellenszegülhet
magának a logikának is.”
(Clarke.)**

Az erdő szerepe a tájökológiai egyensúly megőrzésében.

Kinek ajánlott az írás? Mindazoknak, akik az otthonuk és környezetük iránt igényesek, akik a közélet, a kulturálódás aktívabb szereplői, akik alkotó értelmiséginek tekintik magukat. Bevezetőként idézek néhány mondatot, Wass Albert és Tamási Áron írásaiból: kérdezve, hogy vajon kellően észleljük-e a magyar nyelv páratlan kifejező erejét, és becsüljük-e nyelvünk mélységi értékrendjét?

„Az ember lassan átbballag az életem, éppen mintha tóparton lenne, váltakozó arcú dombok között, mindig elbúcsúzik valami régítől, s legokosabb, ha mindezt úgy cselekszi, mint a világ legtermészetesebb dolgát.”

„Mintha nem lenne abban semmi szomorú, hogy az idő, búcsúzással telik, hogy minden hajnal egy alkonyatnak a sarkára hág, s hogy vannak virágos tájak, amiket megszeretünk, s a virág mégis lehull, a táj elmosódik a múltba.”(WA)

„Atyám levette a kalapját, s úgy mendegélt némán, hallgatván a halványodó estében, hogy az éjszaka miképpen közeledik: s hallgatván az én puha lépteimet is bizonyára, melyek az ő nyomának rámáiban maradtak.”(TA)

A címben szereplő erdő és az ökológia újkori felfogását, értelmezését az életterünkben lezajló folyamatokból, jelenségekből kísérelem meg vezetni. Azokból, amelyek az erdő és a tájjal, mint meghatározó természeti tényezővel összefüggésben behatárolták/ják létezésünk helyzetét, minőségét, otthonunk, tájegységünk (régió)nk) alakulását. A földrajzi környezet természeti adottságaiban az erdő, hasznosítási formája minden korszakban jelentős tényező volt. Meghatározta adott térség, tájegység lakói életének alakulását, területhasználati feltételeit. A természetalkotó tényezői, felszíne, vizei, élővilág és a tájegység lakosságának a testi, szellemi fejlődése kölcsönhatásban változtak.

Ha visszatekintünk az emberek mozgásának behatároltabb időszakára, a tájegységi hatások tapasztalhatók voltak a közösségek nyelvjárásában, kultúrájában, de megnyilvánult az építészeti formákban, tájszólásban, viselkedésében, öltözködésben, gazdálkodási módokban stb... Következésképpen ismerünk tájhoz és tájidegen jelenségeket stb..

A tájegység élővilága és az emberi közösségek téraryanosan és szükségszerűen zajló folyamatai, "szerves fejlődésűek" voltak addig, amíg az ott élő közösség „ön szabályozó eszköze” a hit, illetve az erkölcs volt, amely a nyilvánosság erejével szabályozott és átörökítő. Korábban a vallási korok embere fölfele nézett, a mítoszokban élt, ellentétben a mai kor emberével, ahol a „gazdaságkór” horizontális irányú, alig van különbség a jó és a

rossz között. Visszafejlődött a természeti dolgok iránti respektus képessége. A tájegységhez, helyhez kötöttség, - ismertség- jelentette a „korlátot”. A nyilvánosság ereje megteremtette a "benszülött" lakosság belső "ön szabályozó" eszközét. A természeti táj "természet-szerű fejlődését" az ilyen önszerveződő kölcsön-hatások biztosították, és az így szervesülő folyamatok adtak garanciát a táj- és erdőhasználat során átalakuló "kultúrtáj" egyensúlyi feltételeinek.

Az élettér fölötti kontrollt az ember akkortól kezdte elveszíteni, amikortól az új, alkalmazott ismeretekbe, a gondolkodásába nem épültek be a hagyományok, (tradíciók), lanyhult az emocionális tapasztalatok fékező hatása. Eluralkodott az egy értékrendű, önkormányzatiságot kirekesztő, individualista, gátlástalan szemlélet. A természetes fejlődésű, szolidáris piacgazdaságot kiszorította a monopolizációs uzsora piacgazdaság. Az „istenített” tőke elhagyta a helyhez kötöttséget, a tájegységet, átengedve helyét a személytelen tőkének. A táj fölötti kontroll ki került a lokális közösség ellenőrzése alól, amelynek következménye, hogy csak a termelő, fogyasztó - ökonómiai- rendszerek fejlesztése a cél, mellőzve az ökológiai, az emberi szervezet analóg, (vese, máj) lebontó, visszaforgató rendszereket, mint a természetes körfolyamat egyensúlyi feltételeit.

Az Ember jellemének, emberi tulajdonságának alakulását, megnyilvánulását az élettér különböző adottságai, közösségi feltételei befolyásolják döntően. A lakhely, a tájegység természeti környezete, nevezetesen a geomorfológia, az éghajlat, a víz, az erdő stb. a korai életszakaszban meghatározták/zák az Ember viselkedését valamennyi tevékenysége motivációját. Ez a kölcsönviszony "alapozta meg", a tájegység közösségének az „öntudatát”, de a jogát is arra, hogy dönthessen a természeti, szülőföldi javak, a kulturális értékei használatának módjában, formájában. Az erdőgondnok ilyen tekintetben kezdeményező, ill. előre tekintő volt, hiszen az erdőgazdasági tájaink rendszerezése már a múlt század második felében hasonló célt szolgált és távlati terveit a tartamosság jegyében készítette. Vagyis az aktuális fenntarthatóság alfája, hogy felismerjük a lehetőségek határait és a globalizáció hasznosítható elemeit, megismerve azonban a kockázatait is. Vagyis szükségszerű felkészülni és felismerni az egyensúlyozáshoz a lokalitás, a táj adott (teremtődött) lehetőségeit és a közössége közötti arányokat, érdekeinek, ill. korlátainak az érvényesítésével.

Az ma már nyilvánvaló, hogy az embert a szubjektív élmény és tapasztalás vezérli a látszólag racionális döntéseiben is. A szellem erejétől függ mit fogunk fel önünkkel környező világunkból. A mikro-környezeti viszonyok, az adott vidék sajátosságai befolyásolják az emberi tartás, a jellem alakulását. Pszichológiai úton formálják az egyes ember személyiségét, kulturáltságát, műveltségét úgy, mint a közösség "öntudatát". Következésképpen a helyi, vagy a szakirányú közösségek önismeretük viszonylatában szerveződhetnek cselekvőképessé egy – egy térség hasznosítására, gondozására, tisztántartására stb. Hasonlóan közös szakmai irányultság és szellemiség a Közjó fogalom „fejlődésében”, hogy miként követhető nyomon a változás. Pl az erdőgondnok már a kezdetekben foglalkozott a tartamossággal, összefüggésében a tájvédelemmel, a tájpotenciállal, mint erőforrással, majd - helyesen- nyitott a műemlékek, a kultúra és a közművelődés irányába, mint kísérő értékrenddel.

Egy tájegység egyensúlyát a kialakult lakóinak szellemisége jelentősen befolyásolja. A szellem erejétől függ mit fogunk fel a világunkból, és ahogyan átéljük azt, a gondolkodó

ember a szerint válik a valóság részbeni teremtőjévé. A táj élményeink színtere, az individuum természeti kapcsolatával a személyes múlt válik „kollektív átörökítő tudattá”. E közös érzelmi alap képezi erkölcsiségében a létünk pszichológiai alapját, a pszichotópot, amely jelent házat, hazát, egyetemességében pedig az ökológiai hazaszeretletben értelmezhető. A tájrendezéssel lényegében a biotóp-, az ökotóp- és a pszichotóp-ban integrálható rendszerek - szervezetek- összhangja biztosítása képezhet egy lehetséges egyensúlyozható fejlődési utat. A tájrendezéshez és a táji adottságok hasznosításához az arányok megtervezéséhez alapvető a természeti-biológiai, a technikai-ökonómiai és az emberi erőforrás-értékmezők szerinti értékminősítő rendszer megalkotása. Ilyen sajnos nem alakult ki.

A minthogy a tájfogalom igen sokféleképpen került meghatározásra; pl. prof. Wágner Richárd szerint „a természeti, földrajzi tájegység a földrajzi buroknak az a része, amelyen belül azonos a földrajzi ritmus, a geomorfológiai arculat és a mezoklíma.” Meghatározó kell, legyen a hasznosítási feltételrendszerek kialakításában. Tapasztalható, hogy a tájegységet legjellemzőbben - az éghajlat, a domborzat, és a vízgyűjtő, a vízmozgás irányai határolják be, a domborzatok "peremével". Tehát a víz, szervező „ereje” nélkülözhetetlen a tájegységek lehatárolásában. Vagyis a víz, - mint- az élet legfontosabb feltétele- döntően befolyásolja a sajátosságok megjelenését, felismerését és az ember valamennyi tevékenységét. Ilyen szempontból kiemelkedően sajátos földrajzi egység, pl. a Kárpátmedence. A vízgyűjtők szerint alakított tájegység óriási energia átalakító felület! De a táj anyaga, rendje, adottsága összefügg és meghatározza a tájba illeszthető lehetőségeket is. A távlatos használatot szintén a sajátos tájegységek függvényében lehet tartamássá szervezni.

Nem véletlen az ilyen irányultságú érzékenység, hiszen az ember számára nem csak a természetalkotó elemei (biotóp), ill. az anyagi javak (ökotóp) együttese képezik a létalapot. Meghatározóak azok az otthonnal, szülőfölddel, kulturális értékekkel kialakult lelki kapcsolatok is, amelyeket a tájban "gyökerezett" pszichés hatásokként, érzékelünk és értelmezhetünk. Ezeket, mint legbecselesebb emberi értékeket, erkölcsi alapként ajánlatos felismerni, kezelni és érvényre juttatni. Ilyen "közegben" válnak meghatározóvá a szerzett benyomások az ember eszmélésében, öntudatának fejlődésében és kapcsolható össze a környezetökológiai, ill. az ember lelki egyensúlyának alakulása. Az otthonos élettér, tehát mint nehezen megfogható, szellemi, érzelmi "természetű" élménytér "pszichotóp" képez kötődési alapot.

A természetes, ökológiai egyensúlyi feltételek biztosításához a tájegységi ökorendszer komplex szemléletében közelíthetünk, mivel a rendszerek és a szervezetek sajátosságai, változási formái a tájegységi adottságok függvényében zajlanak, más – más szempontok érvényesülésével. Az ökorendszerek rugalmas értelmezésében; amíg a **biológus** rendszere az élőszervezetek szerveződési szerint, a **biotóp** feltételei között „működhet”, addig, az **ökonómus** rendszere a technikai, gazdasági szervezetek **ökotóp** viszonylatait vizsgálva az ökonómiai összefüggései szerint „termel” . „Érintetlenül marad” az **emberi élettér, minőségi** a tájegység értékének a - kultúra, szellemi, érzelmi – pszichológiai rendszerének vizsgálata, a **pszichotóp**, amelynek, mint a szellemiség, erkölcs „bölcsőjének” a rendszerbe kapcsolása nélkülözhetetlen a tájegység ökológiai egyensúlyához.

Ehhez az alaphoz való viszony jelentősége értékelődik fel a térség hasznosításának jövőbeni megítélésénél, a továbbiakban egy-egy vízgyűjtő peremével határolt terület tájegységként történő kezelésénél. Ez a viszony a természet sajátosságaihoz, a helyi lakossághoz, kultúrájához, tradíciójához, a tájegységhez tartozás egy új formája. Egyre nyilvánvalóbb, hogy a természettel szembeni felelősségünkben meghatározóvá válik az előbbi, harmadik, az etikai pillér. Ehhez a pillérhez való kötődés, amely bizonyos értelemben, mint a kultúra erkölcsi alappillérehez tartozás tudatának új alakja lényegében a közjóban értelmezhető, ill. tekinthető ökológiai hazának, ökológiai hazaszeretetnek, és, amely nem tekinthető sovinizmusnak.

A természet- környezetvédelem korántsem csak az állatok és növények megmentését szolgálja, de saját humanitásunkat, saját lelki terünk megmentését is. Sajnos az igény- kielégítésben szinte visszafejlődött a természeti dolgok iránti respektus képessége, az etikus üzleti magatartás. Az önkormányzatiság eszköztelenné vált, A kiszolgáltatottság megbénította a reakcióképességet. Egy szűkülő csoport önzése, "értékvaksága" hatalmának összpontosítása következtében a lokálisan jelentkező környezeti válság-tendenciák úgy regionálisan, mint globálisan szaporodnak. Ezek viszont már az "ökogymarmatosítás" előjelei. Ezekre eddigénél határozottabban kell felkészülni, keresve a helyes utat és az „immunizálás” eszközeit.

Megtettünk-e mindent az értékek „felméréséhez, rendszerbe kapcsolásához?” Azt hiszem nem!! A termőföldre vonatkozó „aranykorona” értékelés elavult. Volt pl. „termőhelyi értékszám”, üdülőhelyi mutató, stb. de nem terjedt el. A tájhasználati értékszám egy lehetséges integráló mutató. Van-e olyan mutató, amellyel a tájegység természeti tényezői, adottsága és a szellemi kapcsolata összevethető, nevezetesen pl. a tájegységben potenciálja változási irányát jelezhetné a pénzben is kifejezhető természeti tőké GNP és a humán tőke HDI alakulása stb.. Tehát az ökológiai egyensúly biztosításához nélkülözhetetlen a költséghaszon szemlélettel szemben az ökológiai és humán vonatkozások, ill. externáliák pénzbeni kifejezhetősége,. A világos korlátok és feltételek, mint pl. a „méretgazdaságosság” bevezetése. Adott térségben készült-e egyetemes értékrend, avagy kockázatot jelentő kérdéscsoport, havára leltár?

A tájban zajló valamennyi folyamat és beavatkozás feltétele: A táj természeti javainak, anyagai, mennyiségi, minőségi, pszichológiai (tájéztétika stb.) értékeinek, mértékegységének térarányos, integrálható kidolgozása. Az adatok figyelembe vételével megkeresni milyen érték integrál az adott tájban! (a föld, víz, erdő, növényi, génbankok elidegeníthetetlenek, a jövő alapjai) A tájegység alkotó tényezőire ökonómiai kifejezhetőség transzferáló „eszköze” is nélkülözhetetlen ahhoz, hogy a természeti-tőke ~ a pénz-tőke és a humán tőke egyensúlyi arányai érzékelhetőkké váljanak. Mit áldozunk fel a természetből és miért? Az eddigi iránytévést fel kell váltani. Ehhez igen fontos új értékmutatók kidolgozása. Korábban elkezdődött Pl. föld aranykorona?, termőhelyi értékszám, üdülési értékszám stb. A tulajdonjogot az élet fölé „emelni” abszurdum!!

Nézzük, a fenntartható fejlődés kérdése miért oly fontos az erdő a tájegységi ökorendszer szempontjából? A kritikus kérdések legnagyobb része ágazatközi ismereteket és tapasztalatokat igényel. A helyi adottságokkal elszántabban kellene felkészülni és azok ellátására alkalmassá kellene formálni a helyi közösségeket.

Az első lépések:

Fel kell készülni egy sor olyan feladatra, amely a megújulásban iránymutató lehet, de az ilyen irányú kibontakozásnak csak akkor lesz eredménye, ha megfelelő az együttműködés, a technikai háttér. Ellenkező esetben más szervezetek veszik át a felkínált társadalmi, gazdasági és tudományos lehetőségeket.

A társadalom elvárja a tájegység szervezeti szakterületei feladatain túlmenően: az egyén önkéntes cselekvését is; Komplexek kérdések elemzésében, interdiszciplináris ajánlatok készítésében, kezdeményezőként a végrehajtás módszertanában, ellenőrzésében, környezetügyi kérdések, programokban, vidékfejlesztés, információgyűjtés, kezelés kérdéseiben. Hiteles, szakmai tájékoztatások elkészítése és megjelentetése területén, a lakossági tájékoztatásokat segítve, stb..

Meggyőződésem, hogy az életfeltételek megőrzésének kötelezettsége, a káros jelenségek szorítása, gyorsíthatja azt a felismerést, amely szerint nélkülözhetetlen - a döntések megalapozásánál- az érték-, mérték- arányú, és a tájegységi (téregységi), regionális vonatkozású szemlélet. Vagyis nélkülözhetetlen a globális, illetve lokális értékrendi összefüggések komplex vizsgálata, a szintetizált hatások érzékeltetése. Természetben is megfigyelhető, hogy az önszerveződő élő szervezetek nem mindig alkotnak hierarchikus rendszert, de megszervezik magukat, - emberi szervezet analóg módon-, úgy, ahogy azt egy egészséges erdei ökoszisztéma élő szervezetei is teszik. Utalás arra, hogy a fenntarthatóság-irányú „természet-szerű” fordulat a lokális szervezetek együttműködésében, partnerségek hálózatában stb. gyökerezik. Az érdekérvényesítés eszközrendszere ilyen összefüggésében kereshető és sokkal felkészültebben, határozottabb összefogással, mint eddig.

Mindezek alapján: Összpontosítani kell a nevelésre, Figyelemmel kell kísérni e század prognosztizálható problémáit. Át kell értékelní a természet és az ember viszonyát, A természetvédelem és a vidékfejlesztés eredményességének meghatározó feltétele az erkölcs rehabilitálása, valamint az értékrendek viszonyait kifejező mérő, minősítő fogalomrendszerek megalkotása. A szervezettség erősítése, elvi szempontok tisztázása, elfogadása nyújt lehetőséget a megújulásra, értékeink építésére, „a mérték-letesség = az érték.

A gyakorlati cselekvés feltétele tehát, az a megszerezhető tudás, amely erősítheti azt az öntudatot, hazai kreativitás kiteljesedését, amely nélkül nincs erkölcs, tisztesség, amely alapvető emberi garanciája a közjónak, a fenntarthatóságnak, a természeti tájaink és épített környezetünk, erőforrásaink megőrzésének, hasznosításának, gondozásának.

Budapest 2014, május.

Dr. S Nagy L.